

มาตรฐานสินค้าเกษตร

การปฏิบัติทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดี

สำหรับฟาร์มเพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำจืด (ทบทวน)

1 ขอบข่าย

มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ครอบคลุมข้อกำหนดการปฏิบัติที่ดีในขั้นตอนการเพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำจืด การรวบรวมและการดูแลหลังการรวบรวม ก่อนการขนส่งออกนอกฟาร์ม โดยคำนึงถึงสุขภาพและสวัสดิภาพสัตว์ ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม เพื่อให้ได้ลูกพันธุ์สัตว์น้ำจืดที่มีคุณภาพดี แข็งแรง และปลอดภัย สำหรับการนำไปเลี้ยงเป็นอาหาร

2 นิยาม

ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ มีดังต่อไปนี้

2.1 สัตว์น้ำจืด (freshwater animal) หมายถึง สัตว์ในกลุ่มปลา (fish) หอย ปู กุ้ง (shellfish) สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ (amphibian) สัตว์เลื้อยคลาน (reptile) ที่อาศัยอยู่ในน้ำจืด สัตว์จำพวกที่มีการดำรงชีวิตและวงจรชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในน้ำจืด

2.2 ฟาร์มเพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำจืด (freshwater animal hatchery and nursery) หมายถึง สถานประกอบการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลสัตว์น้ำจืด ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่างๆ เช่น สถานที่เลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ สถานที่เพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลลูกพันธุ์สัตว์น้ำ สถานที่เตรียมอาหาร โรงเรือน สถานที่บรรจุลูกพันธุ์ รวมทั้งบริเวณสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขาภิบาลที่จำเป็นสำหรับการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลสัตว์น้ำจืด

2.3 บ่อ (pond) หมายถึง สถานที่บนบกที่มีการเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลสัตว์น้ำ มีหลายลักษณะ เช่น บ่อดิน บ่อซีเมนต์ บ่อผ้าใบ บ่อพลาสติก

2.4 กระชัง (cage) หมายถึง อุปกรณ์แขวนหรือลอยในแหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลสัตว์น้ำ มีหลายลักษณะ เช่น รูปเหลี่ยมหรือกลม แบบมีโครงหรือไม่มีโครง ทำจากวัสดุต่างๆ เช่น อวน ไม้ อาจเป็นกระชังที่ผูกติดกับเสาหรือทุ่นลอยน้ำ

2.5 ยาสัตว์หรือยาสำหรับสัตว์ (veterinary drug) หมายถึง สารใด ๆ ที่ให้แก่สัตว์ที่เลี้ยงเพื่อเป็นอาหารมนุษย์ หรือสัตว์ที่ให้ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นอาหารมนุษย์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการวินิจฉัย บำบัด บรรเทา ป้องกัน รักษาโรค หรือเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสรีระหรือพฤติกรรมของสัตว์นั้น

3. ข้อกำหนด

รายละเอียดข้อกำหนดให้เป็นไปตามตารางที่ 1 ดังนี้

3.1 ระดับของข้อกำหนด

ข้อกำหนดสำหรับการปฏิบัติทางการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดีสำหรับฟาร์มเพาะพันธุ์และฟาร์มอนุบาลสัตว์น้ำจัดแบ่งได้เป็น 2 ระดับ ดังนี้

3.1.1 ข้อกำหนดหลัก (major requirement) หมายถึง ข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและครบถ้วน หากบกพร่องจะส่งผลกระทบต่อโดยตรงหรือกระทบรุนแรงต่อความปลอดภัยของผู้บริโภค และ/หรือคุณภาพสัตว์น้ำ และ/หรือสุขภาพและสวัสดิภาพสัตว์ และ/หรือสิ่งแวดล้อม และ/หรือความรับผิดชอบต่อสังคม หรือเป็นข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ข้อกำหนดรอง (minor requirement) หมายถึง ข้อกำหนดที่ควรปฏิบัติ หากปฏิบัติบกพร่องอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพสัตว์น้ำ และ/หรือสุขภาพและสวัสดิภาพสัตว์และ/หรือสิ่งแวดล้อม และ/หรือความรับผิดชอบต่อสังคม

3.2 เกณฑ์การตัดสิน

การตัดสินผลการตรวจประเมินว่าเป็นไปตามข้อกำหนดของมาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ มีเกณฑ์ดังนี้

3.2.1 ต้องผ่านข้อกำหนดหลักทุกข้อ

3.2.2 ต้องผ่านข้อกำหนดรองไม่น้อยกว่า 60% ของข้อกำหนดรองทั้งหมด กรณีการตรวจประเมินเพื่อต่ออายุใบรับรองมาตรฐานในรอบต่อไป ต้องแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 1 รายการและข้อกำหนด

รายการ	ข้อกำหนด	ระดับปฏิบัติ
1. การขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	1. ต้องขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่	ข้อกำหนดหลัก
2. สถานที่ตั้งฟาร์ม	2.1 อยู่ในบริเวณที่ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนจากแหล่งกำเนิดมลพิษหรือกรณีที่มีความเสี่ยงต้องมีมาตรการป้องกัน ควบคุมหรือลดความเสี่ยง	ข้อกำหนดหลัก
	2.2 ควรมีการคมนาคมสะดวก	ข้อกำหนดรอง
	2.3 ควรมีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็น	ข้อกำหนดรอง
	2.4 กรณีเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลในบ่อ ควรอยู่ใกล้แหล่งน้ำที่มีคุณภาพ ปริมาณเพียงพอ และสามารถจัดระบบการถ่ายเทน้ำได้ดี	ข้อกำหนดรอง
	2.5 กรณีเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลในกระชัง	ข้อกำหนดหลัก
	2.5.1 ต้องอยู่ในแหล่งน้ำและบริเวณที่ได้รับอนุญาตให้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง	
2.5.2 ควรอยู่ในแหล่งที่มีคุณภาพน้ำที่เหมาะสมและปริมาณน้ำเพียงพอในการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลสัตว์น้ำ	ข้อกำหนดรอง	
3. การจัดการทั่วไป	3.1 ควรปฏิบัติตามคู่มือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของกรมประมงตามชนิดสัตว์น้ำที่เพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาล หรือวิธีการอื่นที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ	ข้อกำหนดรอง
	3.2 ควรจัดทำแผนที่แสดงที่ตั้งและแผนผังของฟาร์ม	ข้อกำหนดรอง
	3.3 ผู้ปฏิบัติงานควรมีความรู้หรือได้รับการอบรมหรือมีประชุมด้านวิชาการ การจัดการ การใช้ปัจจัยการผลิต การรวบรวมและกฏระเบียบที่เกี่ยวข้อง	ข้อกำหนดรอง
	3.4 กรณีเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลในบ่อควรเตรียมบ่อ เตรียมน้ำและอุปกรณ์อย่างถูกวิธีเพื่อป้องกันโรคที่จะเกิดกับสัตว์น้ำ	ข้อกำหนดรอง
	3.5 กรณีเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลในกระชัง	ข้อกำหนดหลัก
	3.5.1 ต้องจัดการการใช้พื้นที่ดำเนินการไม่เกินที่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่	
	3.5.2 ควรเตรียมและวางกระชังอย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อป้องกันผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและสุขภาพสัตว์น้ำ	ข้อกำหนดรอง
	3.5.3 ควรทำความสะอาดกระชังและอุปกรณ์เป็นระยะตลอดช่วงการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลเพื่อให้ถ่ายเทได้ดี	ข้อกำหนดรอง

รายการ	ข้อกำหนด	ระดับปฏิบัติ
4. ปัจจัยการผลิต	4.1 ควรใช้พ่อแม่พันธุ์และ/หรือลูกพันธุ์สัตว์น้ำที่มีคุณภาพดีและแข็งแรง	ข้อกำหนดรอง
	4.2 พ่อแม่พันธุ์และ/หรือลูกพันธุ์สัตว์น้ำต้องมีหนังสือกำกับการซื้อขายสัตว์น้ำ หรือมีเอกสารหลักฐานแสดงแหล่งที่มา	ข้อกำหนดหลัก
	4.3 ใช้อาหารสำเร็จรูป อาหารเสริม สารผสมลวงหน้า หัวอาหารที่ขึ้นทะเบียนกับหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ (ในกรณีที่กำหนดให้ปัจจัยการผลิตนั้นต้องขึ้นทะเบียน) มีการแสดงฉลากตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง และไม่หมดอายุ	ข้อกำหนดหลัก
	4.4 อาหารมีชีวิต อาหารสดที่ใช้เลี้ยง และ/หรือวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตอาหารสัตว์น้ำใช้เองในฟาร์มต้องปราศจากยาสัตว์และสารต้องห้ามตามประกาศของทางราชการ	ข้อกำหนดหลัก
	4.5 อาหารมีชีวิต อาหารสด และ/หรืออาหารที่ผลิตใช้เองในฟาร์มควรมีคุณภาพดีมีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมกับสัตว์น้ำผลิตและเตรียมอย่างถูกสุขลักษณะ	ข้อกำหนดรอง
	4.6 ควรให้อาหารสัตว์น้ำอย่างเพียงพอ เหมาะสมกับชนิดและขนาดของสัตว์น้ำ	ข้อกำหนดรอง
	4.7 กรณีมีการใช้น้ำหมักชีวภาพที่ผลิตใช้เองในฟาร์มควรผลิตอย่างมีคุณภาพและถูกสุขลักษณะ	ข้อกำหนดรอง
	4.8 ปัจจัยการผลิตอื่นๆ ที่นอกเหนือจากอาหารต้องไม่มีการปนเปื้อนยาสัตว์และสารเคมีต้องห้ามตามประกาศของทางราชการ	ข้อกำหนดหลัก
	4.9 ควรเก็บรักษาปัจจัยการผลิตอย่างถูกสุขลักษณะและเหมาะสม	ข้อกำหนดรอง
5. การจัดการดูแลสุขภาพและสวัสดิภาพสัตว์น้ำ	5.1 ควรจัดการ ตรวจสอบติดตาม รักษาสุขภาพแวดล้อมและสุขภาพสัตว์น้ำตลอดระยะเวลาเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และสวัสดิภาพสัตว์น้ำได้ทันทั่วทั้งที่	ข้อกำหนดรอง
	5.2 ควรเคลื่อนย้ายสัตว์น้ำให้สอดคล้องกับข้อกำหนดด้านสุขภาพสัตว์น้ำ (Aquatic Animal Health Code) ขององค์การ โโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (World Organisation for Animal Health or Office International des Epizooties; OIE)	ข้อกำหนดรอง
	5.3 เมื่อสัตว์น้ำมีอาการผิดปกติ ควรพิจารณาด้านการจัดการก่อนการใช้อาหารและสารเคมี รวมถึงควรตรวจหาสาเหตุเบื้องต้น พร้อมทั้งบันทึกข้อมูล ความผิดปกติและวิธีการแก้ไข	ข้อกำหนดรอง
	5.4 ในกรณีที่สัตว์น้ำป่วย หากจำเป็นต้องใช้อาหารและสารเคมี	ข้อกำหนดหลัก

รายการ	ข้อกำหนด	ระดับปฏิบัติ
	ให้ใช้ยาสัตว์และสารเคมีที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด ปฏิบัติตามฉลากอย่างเคร่งครัด และใช้อย่างมีความรับผิดชอบ พร้อมทั้งบันทึกข้อมูล	
	5.5 ไม่ใช้ยาสัตว์และสารเคมีต้องห้ามตามประกาศทางราชการ	ข้อกำหนดหลัก
	5.6 เมื่อสัตว์น้ำมีการตายมากผิดปกติ และสงสัยหรือพบว่าสัตว์น้ำตายจากโรคระบาด ต้องแจ้งหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ เพื่อหาสาเหตุ และมีวิธีการจัดการซากและน้ำทิ้งที่เหมาะสม	ข้อกำหนดหลัก
6. สุขลักษณะฟาร์ม	6.1 ควรออกแบบ จัดวาง เครื่องมือ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในฟาร์มให้เป็นสัดส่วน	ข้อกำหนดรอง
	6.2 ควรดูแลรักษา อุปกรณ์ เครื่องมือ ให้สะอาดและพร้อมใช้งาน อยู่เสมอ	ข้อกำหนดรอง
	6.3 ห้องสุชาติต้องแยกเป็นสัดส่วน ถูกสุขลักษณะ และสามารถ ป้องกันการปนเปื้อนเข้าสู่ระบบการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาล	ข้อกำหนดหลัก
	6.4 ต้องดูแลป้องกันระบบน้ำทิ้งจากกิจกรรมอื่นๆ ไม่ให้ปนเปื้อนเข้าสู่ระบบฟาร์มเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาล	ข้อกำหนดหลัก
	6.5 ควรจัดการของเสียจากการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาล และวัสดุของเหลือใช้อย่างถูกวิธีและถูกสุขลักษณะ	ข้อกำหนดรอง
	6.6 ไม่ควรปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไปในบริเวณเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาล	ข้อกำหนดรอง
	6.7 ควรมีวิธีการจัดเก็บและกำจัดขยะที่ดี	ข้อกำหนดรอง
7. การรวบรวม และการดูแลหลัง การรวบรวม	7.1 ต้องมีหนังสือกำกับการซื้อขายสัตว์น้ำ หรือมีเอกสารหลักฐาน แสดงแหล่งที่มาของลูกพันธุ์สัตว์น้ำ	ข้อกำหนดหลัก
	7.2 หากใช้ยาสัตว์หรือสารเคมีควรใช้อย่างถูกต้องในปริมาณเหมาะสม	ข้อกำหนดรอง
	7.3 ควรมีวิธีการจัดการและดูแลรักษา ลูกพันธุ์สัตว์น้ำ อย่างถูกสุขลักษณะทั้งระหว่างและหลังการรวบรวม	ข้อกำหนดรอง
	7.4 ควรใช้ภาชนะ อุปกรณ์ วิธีการและความหนาแน่นในการบรรจุ ให้เหมาะสมกับชนิดและขนาดของลูกพันธุ์สัตว์น้ำ และระยะเวลาการขนส่ง	ข้อกำหนดรอง
8. ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม	8.1 ควรบริหารและการจัดการการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ	ข้อกำหนดรอง
	8.2 คุณภาพน้ำทิ้งจากฟาร์มเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลต้องเป็นไปตาม ข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	ข้อกำหนดหลัก
	8.3 หากมีการเพาะพันธุ์และ/หรืออนุบาลสัตว์น้ำที่ผ่านการตัดแปรพันธุกรรมต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	ข้อกำหนดหลัก
	8.4 การเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นนำเข้า ต้องได้รับอนุญาต จากหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	ข้อกำหนดหลัก
9. ความรับผิดชอบต่อ	9.1 การใช้ที่ดินและแหล่งน้ำสาธารณะควรมีความเท่าเทียมกันกับ	ข้อกำหนดรอง

รายการ	ข้อกำหนด	ระดับปฏิบัติ
ต่อสังคม	ชุมชน	
	9.2 ควรมีแนวทางป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนจากการดำเนินกิจกรรมของฟาร์ม	ข้อกำหนดรอง
	9.3 ควรมีหนังสือสัญญาการจ้างงาน	ข้อกำหนดรอง
	9.4 ต้องจ้างแรงงานที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปีบริบูรณ์	ข้อกำหนดหลัก
	9.5 กรณีเป็นแรงงานต่างด้าวต้องมีหนังสือเดินทางที่ถูกต้องตามกฎหมายและมีใบอนุญาตทำงาน	ข้อกำหนดหลัก
	9.6 ต้องจัดสวัสดิการแก่ผู้ใช้แรงงานอย่างเหมาะสมและพอเพียง	ข้อกำหนดหลัก
	9.7 ต้องจัดหาอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน	ข้อกำหนดหลัก
	9.8 ผู้ปฏิบัติงานไม่ว่าหญิงหรือชายได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน	ข้อกำหนดหลัก
10. การบันทึกข้อมูล	10. ควรบันทึกและจัดเก็บข้อมูลที่สำคัญของทุกขั้นตอนการผลิตอย่างสม่ำเสมอให้เป็นปัจจุบัน	ข้อกำหนดรอง